

NAGY L. JÁNOS – VÖRÖS LÁSZLÓ

Weöres Sándor szegedi vonatkozásaiból

„A valóság is csak variáció”.

(Bikich Gábor: *Teve-variációk*,
avagy a költői mesterségről, 1975.)

1. Hosszabb ideig az a hír járta, hogy Weöres Sándornak Szegedhez csupán egy szövege kötődik: a *Levél Szegedre*. A Maros és a Tisza találkozása, a százezer szegedi álmai, az ég és a víz uszályának bárányszőnyege, a Demeter-torony díszítése után a befejező strófa személyesen is megszólítja Ilia Mihályt, sokak kedves Tanár urat.

LEVÉL SZEGEDRE

*Ahol a Maros a Tiszába
úgy lép, hogy lábát sás megvágja,
él Szegeden százezer ember;
teli álmokkal, szerelemmel.*

*Adnék az álmokért, ha volna,
teher-gépkocsit foglalóba,
akkor is, ha nem teljesülnek,
hogy a folyók mentén csücsüljek.*

*A szerelemért adtam régen
birkanyáját, de csak az égen
egy egész uszály bárányszőnyeget
és pásztorát, a déli szellőt.*

*S a sokszáz-éves torony csúcsán
lebeg egy szép rác halárus-lány,
hogy kísértettől megriadva
fussunk habokba, sás-fonatba.*

*Jó barátom, Ilia Miska,
a sás-fonásnak mi a titka?
A tápai szatyorért hála,
édesanyád keze munkája.*

(EÍ³ II: 258.)

2. Az 1990-es évek elején Szegeden hagyatékból került elő egy kézirat. Eredetije ma is megtalálható Pataki Mihályné Veronkánál (Domaszék, Deák Ferenc utca 9.). A szöveg négy, egyenként háromsoros strófából áll. A textus mellett ritmizálását adjuk. (Megjegyzés: a fél idézőjel a nyomtaték jele: nem tettünk különbséget a súlyok között.)

KÉZDY ELZÁNAK

<i>Ha szemed lehunyod, kedvesem: két kismadár, két fecske-fióka elszunnyad fészkeiben csendesen.</i>	U 'U - 'UU - ' - U - - ' - U - - ' - UU - U ' - - - ' - - - - UU
<i>Ha mosolyog ajkad, kedvesem: egy rét, bíbor-virágos, harmatos rét hajnalban csillogva pihen.</i>	U 'UUU ' - - ' - UU - ' - ' - - U - - ' - U - - ' - - - ' - - U UU
<i>Ha szived vágyódik, kedvesem: ezer égi húr, citera, hárfa belezendül, bűg, cseng odafenn.</i>	U 'U - ' - - - ' - UU 'UU ' - U - 'UUU ' - U 'UU - - ' - ' - UU -
<i>Ha álmod felém száll, kedvesem gyöngy-örvényből lángoló angyal indul, merre bolyong? őt hívom, őt lesem!</i>	U ' - - 'U - - ' - UU ' - - - - ' - U - ' - U - U ' - U U - ' - - U ' - UU

Weöres Sándor.

Kézdy Elzának

*Ha szemed lehunyod, kedvesem:
két kismadár, két fecske-fióka
elszunnyad fészkeiben csendesen.*

*Ha mosolyog ajkad, kedvesem:
egy rét, bíbor-virágos, harmatos rét
hajnalban csillogva pihen.*

*Ha szived vágyódik, kedvesem:
ezer égi húr, citera, hárfa
belezendül, bűg, cseng odafenn.*

*Ha álmod felém száll, kedvesem:
gyöngy-örvényből lángoló angyal indul,
merre bolyong? őt hívom, őt lesem!*

Weöres Sándor.

A Weöres-szövegekben annyira fontos hangzás jellemzőiből egy-két adalék:

– az anaforikus és epiforikus szerkezetben a *ha ... szemed, ha ... ajkad, ha szived..., ha álmod...* sorozat indít, s a *kedvesem* megszólítás zárja a mindenkori első sort;

– a szemantikai sorozat vezérli a lexikai és ritmikai anyagot: a két *szem = két fecske-fióka*; az *ajak = rét bíbora, harmata* (és megismételve) *rét*; a *vágy* festésére a felsorolás és a zöngés mássalhangzók dinamikája; az *álombeli* találkozást sürgető energiákra a második sorban csupa zöngés konzonáns, a harmadik és a befejezés kérdése mellett két felkiáltás utal.

– stróféként jellemző módon kiemelt jelentőségük van az alliterációknak: rendre a *k*, az *r*, a *v-r-b* s végül az *l* ismétlődése jelentős;

– a 9-10-9 szótagos sorokban a keretező sorok igéi előbb statikusak: *lehunyod-el-szunnyad, mosolyog-pihen*; – *s egyre több aktivitást sugallnak: vágyódik-belezendül, bűg, cseng; és (felém) száll-bolyong, hívom, lesem.*

3. Kézdy Elzáról az alábbi életrajzi adatokat lehet tudni: hivatalos polgári neve Kézdi Erzsébet

Budapesten született 1909. március 29-én, Szegeden halt meg 1991. december 12-én. 1931–32-ben végezte el a szegedi városi zeneiskola 3. osztályát magánének szakon; ugyanabban a tanévben magánövendékként a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 3. osztályát is befejezte, a metodikai tanfolyamot 1939–40-ben teljesítette. Végbizonyítványa 1940. június 15-én kelt.

Előtte 1934–37 között már tanított Székesfehérváron a r. k. tanítónőképző és polgári leányiskolában, majd 1937. szeptember 1-től 1941. június 30-ig a Miskolci r.k. Líceum és Tanítónőképzőben.

1941 júliusától 1942 augusztusáig magánzongoraórákat adott a Szegedi Míasszonyunkról nevezett szegény iskolanővéreknél; 1942. szept. 1-től a Szegedi Állami Polgári Iskola Tanárképző Főiskola ének-zene tanszékén zongora és harmónium szakon tanított, 1949–1953 közt a szegedi tanítónőképző, 1953-tól 1958-ig a Szegedi Pedagógiai Főiskola zene-tanára, adjunktus. Utolsó munkahelye 1958. július 16-tól a Rózsa Ferenc Gimnázium volt, innét ment nyugdíjba 1965. aug. 1-jén. Közben 1945–1949 közt óraadó volt Szegeden a Szt. Erzsébet leánygimnáziumban, a Dugonics András Gimnáziumban és a Klauzál Gábor Gimnáziumban.

Versünk szempontjából legfontosabb a székesfehérvári időszak, jóllehet biztosra vehető, hogy Weöres Sándorral nem ottani tanárkodása éveiben, 1934–37 között ismerkedett meg Kézdy Elza, hiszen a költő csak jóval később, 1947–48-ban volt székesfehérvári lakos mint a Vörösmarty Társaság teendőivel foglalkozó ügyintéző, a városi szabadművelődési felügyelőség alkalmazottjaként. Kézdy Elza azonban föltehetően kö-

tött olyan szoros barátságokat a városban ottani tanári éveiben, hogy később is ellátogatott oda Szegedről. Egy ilyen alkalommal ismerkedhetett meg Weöres Sándorral, amit az is bizonyít, hogy a vers olyan hivatali űrlap üres hátlapjára íródott, amelynek űrlap-oldalán ez a szöveg olvasható:

Székesfehérvár Thj. Város szabadművelődési felügyelője
/194 szám

Tárgy:
Hiv. szám:
Melléklet:

Ebből következően szerintünk a vers 1947-ben íródott; Bata Imre az *Egybegyűjtött írásokban* 1946-ra keltezi, de valószínűbb az egy évvel későbbi dátum.

4. A fentebb elemzett textus, *Az ismeretlen kedveshez* az *Egybegyűjtött írások* első megjelenésétől kezdve a *Variációk katona-nótákra* ciklusban szerepelt a gyűjteményben, pl. a harmadik kiadás (1975.) első kötetének 727. lapján (az 1986-os kiadás első kötetében az 580. lapon) olvasható. A címen kívül két eltéréssel közölte a szerző: az első sorban a kézirat *lehúnyod* alakja *lehúnyod*, hosszú *-ú*-val; a hetedik sorban pedig a kéziratban *szíved*, a nyomtatásban *szíved*, hosszú *-í*-vel.

A cím reminiszcenciáiban felmerülhet Beethoven „ismeretlen kedves”-ének emléke. A címváltoztatás személytelenné teszi a címszereplő alakját. A két hosszú vokális következményei: a *lehúnyod* mintha törést jelentene, hiszen a *ti-ti-tá ti-ti-tá* lüktetésből a nyújtással *ti-ti-tá ti-tá-tá* lett; a *szíved* miatt a *ti ti-tá* helyett *ti tá-tá* hangzik, kissé édeskésebben.

5. A fentebb elemzett vers önmagában is értékes sajátosságait tovább gazdagítják a helyzetéből fakadó helyzeti energiák: azoknak a szövegeknek, szövegdaraboknak az értékei, amelyekkel egy ciklusba szerveződött.

Bata Imre kimutatásában az szerepel, hogy a *Variációk katona-nótákra* ciklus az *Egybegyűjtött írásokban* született, 1970-ben. *Néhány információ a részekről:*

1. *Részegség (Krimtatár dal)*. Bata 1944-re datálja. Előzőleg megjelent az *Elysium*, *A szerelem ábécéje*, *A hallgatás tornya* című kötetekben. Egytömbű vers hat sorpárból: a hosszabb sorok 15-18 szótagosak, a rövidek 7-10 szótagból állnak. A rövid sorok ismétlik a hosszabbak végét *hej* bevezetéssel. Lüktetését az ismétlésen kívül a belső rímek is egítik. Katona kesereg benne részegsége emlékein.

2. *Öreg szekeres (Mordvin dal)*. 1946-os szöveg, az *Elysium* közölte, majd az *Egybegyűjtött*. A kétstrófás vers 10-12 szótagos sorokból áll, páros rímekkel, a sorok kétfelé tagolódnak. A címszereplő figura búsul élete sanyarú során.

3. *Balkáni koldusdal*. Az 1944-es szöveg *A fogak tornáca* és *A hallgatás tornya* kötetéből ismert volt az *Egybegyűjtött* előtt. A rendre 8-4-8-4 szótagos, félrimes sorokat az *Ej törököm-törököm-törököm* adj garast! refrén zárja. A koldust nem kedvelik benne.

4. *Az ismeretlen kedveshez*. Bata 1946-ra teszi a keletkezését, *A fogak tornáca* című kötetben közölve először.

5. *Urfán völgye*. Az első közlés éve: 1945, a kötet, amelyben megjelent: *A fogak tornáca*. A négy strófa három-három 9-10 szótagos sorból épül, a mindenkori második sort ismétli a mindenkori harmadik. A vers kellemes emlékeket szomorúan idéz.

Következtetések:

1. *Kézdy Elzának* igazán lehetett ilyen verset írni: a fénykép meggyőző hatása.
2. Székesfehérvárhoz, Weöres és Elza ottani találkozásához fűződik a vers keletkezése.
3. Weöres a szöveget úgy szerkesztette be az *Egybegyűjtött írások* anyagába, hogy az eredete teljesen homályba vesszen. Jellemző, hogy a környezetében szereplő textusok címükben, alcímükben egyaránt idegenszerűsége utalnak, lexikai részleteik is erre valának.*

* A szerzők ezúton mondanak köszönetet dr. Grasselly Gyulánának és Pataki Mihálynének a kézirat és a fénykép rendelkezésükre bocsátásáért, valamint az életrajzi adatok földerítésében nyújtott segítségért; ez utóbbiért köszönet illeti Csillik Lászlót, a SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar levéltárának vezetőjét is.